

ȘTEFAN CEL MARE ÎN REVISTELE BÎRLĂDENE DE DUPĂ 1900

MIHAI LUCA

Așezată într-o regiune geografică favorabilă comunicațiilor dintre principalele orașe ale Moldovei, urbia Birladului a cunoscut epoci de dezvoltare economico-socială și culturală care i-au creat un prestigiu — chiar dacă uneori mai modest — bine conturat în istoria noastră.

Epopoea înfloritoare pe care o trăiește astăzi municipiul, alături de celelalte orașe din județul Vaslui este de-a dreptul de nerecunoscut.

O retrospectivă asupra atmosferei spirituale din Birladul de acum un veac și mai bine ne îndreptățește să conchidem de la început că realizările de astăzi au la bază, în bună parte, o tradiție democratică și progresistă demnă de relevat.

În cele ce urmează ne vom opri asupra peisajului revuistic de după 1900, cunoscîndu-se că, în ultimele trei decenii ale secolului trecut și în secolul nostru au apărut peste 150 de ziare și reviste, multe dintre ele efemere, altele, însă, perioade mai îndelungate, bucurîndu-se de succese și ecouri deosebite, de aprecieri elogioase din partea unor personalități proeminente ale culturii românești și de peste hotare.¹

Așadar, multe reviste birlădene ocupă un loc nu lipsit de importanță în rîndul periodicelor din această vreme.

Șirul de reviste prestigioase este deschis de „Făt-Frumos“, apărută în preajma comemorării a patru secole de la moartea lui Ștefan cel Mare cu colaboratori ca : Mihail Sadoveanu, Nicolae Gane, Ștefan Petică, Elena Farago, Elena Văcărescu ș.a. Revista, deși nu s-a bucurat de longevitate, rămîne ecoul unui început de bun augur care se va resimți în programul și activitatea celorlalte reviste.²

O perioadă mai mare apare revista „Ion Creangă“ la care va colabora I. Torouțiu, G. Weigand, B. Delavrancea, Ion Urban Jarnic de la Universitatea din Praga, Rădulescu Codin, A. D. Xenopol, N. Iorga, Iacob C. Negruzzi și A. Gorovei³.

Creîndu-și o reputație aparte revista este solicitată pentru că „era o cinste pentru Birlad și o comoară de învățături, de neprețuite remi-

niscențe, de reîmprospătări profesionale pentru toți scriitorii“, cum o caracteriza Al. Vlahuță⁴, iar pentru Barbu Ștefănescu Delavrancea „mult prețioasă revistă e o publicație dintre cele mai de seamă“, conchide autorul trilogiei, dedicate epocii lui Ștefan cel Mare și celei de după moartea Voievodului.⁵

Profesorului praghez Urban Jarnic nu-i scapă nici un număr fără să-l citească „pe de-a-ntregul din scoarță în scoarță“, căci, după părerea sa „e o adevărată comoară de niște pietre prețioase“.⁶

În programul revistei „*Miron Costin*“ se propune stringerea mărturiilor scrise ale trecutului nostru căci fiecare cuprinde o zvîcnire a sufletului românesc, un răspuns al nevoilor de pe atunci, și din care unele dăinuiesc și astăzi⁷, precizindu-se că „E o învățătură în toate acestea, care trebuiește adunată și pusă sub ochii celor ce au menirea să ne îndrumeze viața repede și sigur...“⁸.

Revista are în cea mai mare parte colaboratori pe care i-am întâlnit și la celelalte.

Deși o revistă prestigioasă care-și consacră preocupările pentru realizarea obiectului inserat mai sus, vom întâlni destul de puține, dacă nu foarte puține, documente și mărturii referitoare la epoca lui Ștefan cel Mare ceea ce se va întâmpla și cu colecția periodică de „*Documente răzășeșt*“ subintitulată „*revistă regională de acte vechi...*“ sdoasă de Virgil Caraivan cu materiale care „...venind di nadincul vremii înviază lumina“⁹.

Cu șase ani mai înainte, în 1926, sub aceeași direcție, a lui Virgil Caraivan, „*Răzeșul — revistă culturală lunară*“¹⁰ acordă un spațiu mult mai larg domnitorului și epocii începînd cu episoade din istoria orașului Huși, apo ia Birladului, ca și în alte studii, așa cum vom vedea mai jos.

Săracă în mănturii, dar nu lipsite de importanță, este și „Țara de Jos“¹¹ unde, în ciclul „*Figuri din trecutul nostru literar*“, G. Cardaș semnează o suită de articole referitoare la operele inspirate din legendele lui Ion Neculce „*O samă de cuvinte*“, îndeosebi cele consacrate voievodului moldovean: V. Alecsandri, „*Movila lui Burcel*“, „*Altarul Mănăstirii Putna*“, „*Dumbrava proșie*“, scrierile lui Gh. Asachi și D. Bolintineanu.¹²

Încheiem seria de reviste birlădene, fără a le epuiza însă, la care vom face în continuare referiri asupra prezenței permanente și viii în conștiința poporului a marelui domnitor și în care întâlnim un mare, foarte mare, număr de documente, mărturii, legende, opere literare, studii și articole consacrate epocii și personalității lui Ștefan cel Mare, cu „*Avinturi culturale*“¹³.

Prima observație pe care o putem face ca urmare a unui studiu aprofundat al conținutului și programului revistelor este aceea că, majoritatea colaboratorilor, dacă nu toți, în tot ce au publicat, au manifestat obiectivitate, cînd este vorba de acte și documente, studii și articole pe de o parte, iar pe de altă parte, un cald patriotism în operele literare, culegerile de legende și folclor literar în care este evocată figura și epoca lui Ștefan cel Mare.

De la „Făt-Frumos“, care în articolul program „Întîiul cuvînt“ și pînă la ultima revistă la care ne-am oprit, paginile freamătă, sînt vii, șoptesc, evocă legendara figură a voievodului, mai ales că, însuși scopul acestor reviste în perioada grea care anunța anul 1907, primul și cel de-al doilea război mondial, pregătirea întregirii statului național român prin actul de la 1 decembrie 1918, era de a ține trează conștiința maselor, patriotismul tuturor în orice vremeuri.

Iată de ce „Întîiul cuvînt“ începe cu fraza lui Nicolae Bălcescu în „Cuvîntul preliminaru“ din „Magazin istoric pentru Dacia“:¹⁴ „Românii au trebuință astăzi să se întemeieze pe patriotism și în curaj, și să cîștige statornicie și caracter“¹⁵ și se încheie tot cu o apreciere a marelui patriot pașoptist: „Românii astăzi sînt întemeiați în patriotism și în curaj și au cîștigat temeinicie în caracter“¹⁶.

Colaboratorii și redactorii revistei „Ion Creangă“ își propun ca „laolaltă cu alte publicații de acest gen, să sporim tot mai mult cunoașterea minunatelor produceri ale poporului, adevărate comori de gîndire și simțire, de credinți și de datini gospodărești, în care se ogîndește sufletul și viața neamului.“¹⁷

Animată de aceleași idei pornește la drum, revista „Graiul nostru“ la îndemnul poetului G. Tutoveanu de a cerceta „cu dragoste și entuziasm viața sufletească a neamului nostru, în care sînt noianuri de frumuseți neînveșmintate încă în haina pururea trăitoare a scrisului, literatura noastră poporană, pe cronicari, și vechile hrisoave“, revista „Graiul nostru“¹⁸, amintind de atmosfera culturală și ideologia publicației „Făt-Frumos“ la fondarea căreia contribuie poetul, alături de Emil Gîrleanu, și în care sînt reproduse cuvintele de un fierbinte patriotism ale personalității atât de proeminente în istoria noastră modernă, Mihail Kogălniceanu: „Inima mi se bate cînd aud rostind numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul; da domnilor mei! Și nu mă rușinez a vă zice că acești bărbați pentru mine sînt mai mult decît Alexandru cel Mare, decît Anibal, decît Cezar: aceștia erau eroii lumii, în loc că cei dintîi sînt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia de la Războieni are mai mare interes decît lupta de la Termopile și izbinzile de la Maraton și Salamina, pentru că sînt cîștigate de către români.“¹⁹

Cum se conjugă destinele istoriei cu cele ale marilor personalități!

Vorbindu-se despre Movila Răbîiei de lîngă satul Rîșești „în dreptul căreia era în vechime un pod peste Prut“²⁰ păzit de oștenii lui Ștefan cel Mare se spune că, nu departe de această movilă se află satul Ripile „locul de baștină al unuia dintre cei mai mari fii ai țării noastre: Mihail Kogălniceanu. Aici a scris și datat, la 14 august 1872, prefața la Cronicile României sau letopisetele Moldovei și Valahiei.“²¹

Epocile de glorie din istoria poporului ilasă amintiri meșterse în conștiința maselor, au un ecou în întreaga dezvoltare economică, socială și culturală a țării: „Muzica românească și-a luat ființa atunci cînd se închea sufletul românesc și anume în perioada cea mai teribilă, dar

și cea mai glorioasă a neamului, atunci când se scria formidabila și în același timp sublima epopee a lui Mircea cel Mare, a lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul și a altor vrednici voievozi ai țării noastre.⁴²²

O literatură bogată și variată consacrată faptelor de vitejie ale domnitorilor cu dragoste de pământul strămoșesc umple coloanele acestor reviste.

Corneliu Moldovanu publică poeme ample ca „Povestea neamului” cu versuri care, poate, chiar dacă nu totdeauna sînt la nivelul exigențelor artistice, exprimă patriotismul fierbinte și vibrant al poetului :

„Pămînt al țării mele sfinte,
Primește-mă să-ngenunchez smerit,
În pulberea bătrinelor morminte
A falnicelor veacuri ce-au pierit”⁴²³

Sau din același poem fragmentul care evocă grandoarea apariției lui Mihai Viteazul căruia îi face un portret viu, maiestuos :

„Aprinșii zori ai dimineții se iviră
Împurpurînd tremurătoarea zare
Iar din văzduh pe munți și văi căzuse
Argint de promoroacă sclipitoare

Voinic la stat, scurt, plin de putere
În mijlocul boierilor, voievodul
Lucind de arme, călărea-n tăcere
Ca abătut de visurile nopții.”⁴²⁴

Poezii ca „Din cornocari. Pribegia lui Petru Rareș”⁴²⁵ de D. Nanu, „Viteazul”⁴²⁶ de G. Vlăsan, „Plăieșul” de A. Mîndru din care cităm versurile :

„În zori, risipă-i hoarda tătărască...
Tihnit la stîni răsună iar cavalerul
Iar către munți, pe drumuri părăsite
C-o rană-n piept se-ntoarce singur calul”⁴²⁷.

ca și poeme care exprimă dorința ardentă a românilor de a forma un stat puternic unitar, mîndru de vremurile de glorie de odinioară : „Pinze din trecut”, „Zăvodul spătarului”⁴²⁸ de D. Nanu, poemul în zece strofe „Celor de peste munți” de Corneliu Moldovanu ș.a. sînt foarte frecvent întîlnite în reviste :

„Dar pururi inimă bărbată ați pus vrăjmașilor în cale,
Și multe doruri rîvnitoare le-ați amuțit cu flinta voastră,
Ne-aduce veșnic limbă Oltul, gonindu-și apele la vale
Plîngînd în ropotit năvalnic, dureri străine-n țara noastră
Tot el ne-a povestit de Horia, ori de voinicul de la Criș...

*„Și s-or trezi la glasul vestei și Criș și Mureș, Țara toată
Abrudu-și va trimite moșii, toți oblojiți numa-n oțele
Și codri pod pe ape-or face să treceți oștile pe dată
Iar Oltul are în adîncuri strîns aur pentru zile negre“²⁹.*

Sigur că acest gen de literatură este datorat în cea mai mare măsură ideologiei sămănătorismului care în revistele birlădene se resimte, cu atît mai mult, cu cît „Făt-Frumos“ face parte din primele periodice cu program sămănătorist.

Am insistat cu cîteva exemple din literatura publicată în unele reviste birlădene de după 1900 pentru a oferi o imagine asupra climatului cultural și ideologic al acestora și care, explică în mare parte abundența de materiale istorice, mai ales din epoca lui Ștefan cel Mare.

De aceea încercăm să grupăm aceste materiale astfel :

- acte, documente, articole și studii ;
- legende populare, opere literare — scrieri originale consacrate domnitorului și epocii ;
- referiri la toponimice, cetăți, edificii (ctitorii) religioase.

O constatare pe care o facem la o răsfoire atentă a periodicelor este aceea că documentele, articolele și studiile referitoare la Ștefan cel Mare — omul și epoca — ocupă un spațiu larg ; numere întregi fiind dedicate marelui domnitor³⁰, mai ales cu prilejul aniversării sau comemorării unor evenimente din viața sau din epoca domniei lui Ștefan cel Mare : „Întreaga românie se pregătește a sărbători, acum la 2 iulie, împlinirea a patru sute de ani de la moartea Aceluia, pe care faptele și virtuțile lui ni l-au păstrat în suflet și amintire sub numele de Ștefan cel Mare și Sfînt.

Ca semn de cea mai adîncă evlavie, neînmurită admirație și sfînt respect pentru amintirea acestui mare și neînvins luptător al neamului nostru, închinăm acest număr al revistei zilei de 2 iulie 1904, zi sfîntă, care a îngăduit Neobositului și Neînvinsului voievod, intrarea în lăcașul de veșnică și fericită odihnă“³¹.

Treisprezece ani mai tîrziu, în 1917, Tudor Pamfile consacră nr. 1—12 al revistei „Ion Creangă“ unui „Mănuichi nou de povestiri populare cu privire la Ștefan cel Mare“ semnînd „Prefața“ datată : 2 iulie 1919, Chișinău.

De ce-și va fi îndreptat gîndul reputatul folclorist și animator al revistelor birlădene pînă la moartea sa pretimpurie spre marele Ștefan și de ce în acest an ? Ne răspunde Tudor Pamfile, oulăgător al nestematelor folclorului nostru literar în mare parte și ale celor ce constituie un inestimabil omagiu pe care poporul îl aduce de veacuri domnitorului... „...în astfel de împrejurări apare acest mănuichi... Povestirile și pomenirile ce urmează s-ar fi putut înmulți, așteptînd ; n-am crezut însă că pot trece peste anul cînd pentru intîia dată ne-a fost îngăduit să ingenunchem la mormîntul dezrobît al voievodului de la Putna și de-aceia ele apar așa cum sînt și cîte sînt“³².

Dintre documentele publicate vom reține doar pe cele referitoare la întărirea unor danii și împroprietăriri pe care le face domnitorul luptătorilor devotați țării și lui din așezările de pe raza județului Vaslui.

Astfel, sînt reproduse documente ca cel prin care domnitorul „dă și întărește lui Ion și Dragoș, feciorii lui Duma Tătăranu, dreptul de a-și stăpîni satul Tătăranii și Mirenii (din jud. Tutova) pentru ale lor credincioase slujbe”⁴³, sau prin care „întărește stăpînirea asupra satului Harbuzii, de pe Jigălia (jud. Fălciu), pentru drepte și credincioase slujbe ce i s-au făcut în chipul următor : o parte, să ieie Ghedeon Harbuz cu fratele său Fătul ; altă parte, să o ieie nepoții lor Ivașc și Dragose, și o altă parte nepotul lor Andreica”⁴⁴.

Întîlnim și unele tălmăciri ale vechilor urice din perioada domniei lui Ștefan ca cea făcută de Virgil Caraivan după un uric sîrbesc scris de Alexa la Vaslui la anul 7005 martie 11 (1497) prin care domnitorul întărește împărțeala moșiei Harbuzii pe pîraul Jigăliei județul Fălciu cu același conținut ca cel amintit mai sus (document care, probabil, va fi fiind același de mai sus și va fi fost dat în cancelaria curții domnești din Vaslui (n. m. L. M.)⁴⁵.

În prezentarea istorică succintă a Hușilor sînt relatate împrejurările în care s-au pierdut unele documente din timpul domnitorului referitoare la această așezare : „Uricul lui Ștefan cel Mare și unele pecete de a Hușului, au fost păstrate pînă la 1814, cînd s-au răpit prin vicleșug de la tirgoveți, de persoane care aveau interes să dispară actele”⁴⁶. Este de asemenea menționată ctitoria domnitorului din 1495 care, sub Ieremia Movilă, la 1592, a fost transformată în episcopie. Astăzi se mai păstrează piatra ctitorială deasupra ușei de la intrare : „Ștefan Vodă coloniză aceste locuri cu ungureni care se găsesc ființînd de prin sec. XV și pînă astăzi pe aceste locuri și întemeie tirgul între anii 1495—1502. Tot aici viteazul voievod își făcu și curți domnești în acest loc întărit al Hușilor, fiind acoperit de păduri seculare și locuri prăpăstioase, în care păgînii veacului de mijloc nu cutezau a intra.”⁴⁷

Alături de documente, acte, articole și recenzii ale unor cărți despre Ștefan cel Mare, sînt publicate studii obiective pe spații largi despre Moldova din epoca domniei voievodului : „Opinia publică poloneză și Moldova”⁴⁸ în care profesorul Ștefan Cucu prezintă faptele de vitejie ale domnitorului moldovean și ecoul acestora în afara granițelor Moldovei, în Polonia, unde poporul așeza la mare cinste pe Ștefan cel Mare împărtășind încrederea în brațul apărător al creștinătății astfel încît semnatarul studiului conchide că : „Dacă Ștefan cel Mare a stat todeauna falnic în fața pericoului, moartea acestui erou al creștinătății a lăsat, în istoria politică din sud-estul european, un gol greu simțit și zadarnic s-au străduit alții să-l înlocuiască. Numai ținînd seama de acest adevăr, ne putem explica elogiile la adresa lui și a Moldovei, care au presărat scrierile cronicarilor poloni”⁴⁹.

Dar „Moartea lui Ștefan Vodă,... care a îndurerat profund întreaga țară a Moldovei, nu putea trece necomentată în opinia publică poloneză. Cronicarii contemporani au socotit ca o datorie sfîntă să însem-

ne în operele lor durerea nemărginită care pusese stăpînire pe sufletele tuturor și cu această ocazie să recapituleze laudele ce circulau în lumea polonă, la adresa marelui Ștefan: *Matei de Miechow într-o mai largă măsură decît Wapowski*⁴⁰.

Un loc aparte îl ocupă povestirile, legendele, toponimicele datorate lui Ștefan cel Mare care abundă de-a dreptul, în cea mai mare parte din revistele la care ne-am referit, și de aceea angajează un studiu aprofundat pe un spațiu consacrat problemei. Așadar, ne vom strădui să facem doar cîteva considerații generale.

Din 74 de legende și toponimice publicate de revista „Ion Creangă” 21 (dacă nu mai multe) sînt din județul Vaslui, cum ar fi următoarele:⁴¹

„Podul Arapului” de la Pușcași se cheamă astfel fiindcă acolo a fost ucis un arap în bătălia de la 1475; „Valea Oanei” primește numele de la fata lui Oanea născută dintr-o „dragoste lăturașă” a domnitorului; „Viltoteștii” de la ținutul Fălciului este toponimic derivat de la numele viteazului Viltot care s-a distins în bătălie alături de frații lui Samson și Soare din armata domnitorului.

Asemenea explicații reale sau de legendă se dau pentru o seamă de toponimice ca: „Cetatea de la Paiu”, „Curtea domnească din Vaslui”, „Cetatea lui Ștefan Vodă” de la Grăjdeni, Poenești sau pentru „Drumul lui Ștefan Vodă” (comuna Bogdana), „Dealul Taberei (Bogdana)” și pentru alte așezări ca Avrămești, Dragomirești, Vinderei, Voi-nești și multe altele.⁴²

Dar legendele despre epoca și personalitatea lui Ștefan cel Mare constituie un material foarte bogat și de aleasă frumusețe căci însuși voievodul voievozilor a rămas pentru poporul nostru un simbol al dragostei de țară, exemplu de umat încît „La Grivița și Rahova „ourcanii”, cum spune Emil Girleanu, arătaseră că vlăstarul plăieșilor nu s-a stins...”⁴³

Fiecare aniversare sau comemorare a prilejuit și prilejuiește cinstirea marelui domnitor.

Emil Girleanu, descriind Iașul în ziua de 2 iulie 1904, evoca emoționat legendara apariție în istoria Moldovei: „Din negura atîtor viroforoase vremi, care chip putea străluci mai puternic, cătră care icoană ne-am putea întoarce privirea scînteietoare de mulțumirea clipelor pe care le trăim astăzi, dacă nu spre icoana sfîntului și marelui voievod Ștefan, voievodul care prin mîntea și brațul lui puternic a sprijinit faima departe de hotare: țara apărătoare a creștinătății bucata sfîntă de pămînt, pe iarba și-n țărîna căreia s-a închegat de multe ori sînge, — sîngele moldovenilor vărsat pentru sîngele dușmanului, care nesocotea dreptul de viață al altora”⁴⁴

Cum să nu fie prezent în întreaga viață a românilor cînd, așa cum constată călătorul Mateiu Strijkowski, colîndînd Moldova pe la 1540—1580“, moldovenii și muntenii cîntă despre el negreșit în toate banchețele lor acompaniîndu-se cu muzica lăutei :

„Ștefan, Ștefan-Vodă,
 „Ștefan, Ștefan-Vodă,
 Bătea pe turci, bătea pe tătari,
 Bătea pe unguri, pe galițieni, pe poloni“⁴⁰.

versuri cărora avea să le dea o coloratură măiastră Vasile Alecsandri în a sa colecție de „Balade populare ale românilor“ așa cum i se cuvine marelui voievod-domn⁴⁰:

„Ștefan, Ștefan Domn cel Mare
 Seamăn în lume nu are
 Seamăn în lume nu are
 Decît numai mindru soare“.

NOTE

¹ *Monografia municipiului Birlad*, Birlad, 1974, p. 128.

² Revista *Făt Frumos* apare la 15 martie 1904 și încetează după 15 februarie 1906. În 1909 mai apar sporadic trei numere la București; *Școala birlădeană*, 1974, p. 130; cf. M. Luca, *Cultivarea limbii române în atenția unor reviste birlădene*.

³ Cf. *Școala birlădeană*, p. 128 și urm.

⁴ *Monografia municipiului Birlad*, p. 139.

⁵ *Ibidem*, p. 130.

⁶ *Ibidem*, p. 139; Vezi și *Școala birlădeană*, p. 130.

⁷ *Miron Costin*, Anul 1, nr. 1, p. 1.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Documente răzeșești*. Revistă regională de acte vechi, mărturii tradiționale și relicve istorice, revistă lunară sub direcția lui Virgil Caraivan, mai 1932 până în 1934.

¹⁰ Apare în februarie 1926.

¹¹ *Țara de Jos*, Revistă culturală. 1 aprilie 1924—1927.

¹² *Țara de Jos*, nr. 7, 8, 9, 1926.

¹³ Apare în anul 1937.

¹⁴ *Magazin istoric pentru Dacia*, I, 1845

¹⁵ *Făt Frumos*, I, nr. 1, p. 1.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ion Creangă*, 1908, anul 1, nr. 1. Articolul program „Ținta noastră“, p. 1.

¹⁸ *Graiul nostru*, anul 1, 1926, nr. 1. Articolul program.

¹⁹ *Făt Frumos*, II, 8—9, p. 141.

²⁰ *Răzeșul*, anul I, 1926, nr. 1, p. 5.

²¹ *Ibidem*, p. 6.

²² *Ibidem*, p. 274.

- ²³ *Făt Frumos*, anul II, nr. 4, p. 67. Fragmentul „Pe ruine”.
- ²⁴ *Făt Frumos*, II, nr. 6, p. 102—103. Fragmentul „Trecînd Carpații”
- ²⁵ *Ibidem*, p. 195—199.
- ²⁶ *Făt Frumos*, I, nr. 15, p. 232.
- ²⁷ *Ibidem*, p. 233.
- ²⁸ *Făt Frumos*, II, 19, p. 292—294.
- ²⁹ *Ibidem*, p. 300.
- ³⁰ *Făt Frumos*, nr. 7—8, 1904.
- ³¹ *Ibidem*, p. 97.
- ³² *Ion Creangă*, 1917, nr. 1—12, p. 3. Din cauza greutăților materiale și a condițiilor de război revista apărea cu mare întârziere și într-un tiraj și un număr de pagini mult reduse.
- ³³ *Făt Frumos*, II, 19, p. 126.
- ³⁴ *Făt Frumos*, I, 10, p. 159.
- ³⁵ *Documente răzășești*, I, nr. 5.
- ³⁶ *Răzeșul*, I, 1926, p. 5.
- ³⁷ *Ibidem*.
- ³⁸ Studiul cuprinde mai multe părți: I. „Înainte de Ștefan cel Mare” în *Avînturi culturale*, I, nr. 1, 1937, p. 12—19. II. „Ștefan cel Mare și Polonia lui Cazimir al IV-lea”, în *Avînturi culturale*, II, nr. 3, p. 94—99; III. „Polonii și lupta din Codrul Cosminului”, I, nr. 4, p. 127—132; IV. „Opinia publică și Moldova la începutul secolului al XVI-lea”, 8, p. 246—256.
- ³⁹ *Avînturi culturale*, I, 8, p. 246.
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 247.
- ⁴¹ *Ion Creangă*, X, 1917, nr. 1—12.
- ⁴² *Ibidem*. Nu mai indicăm paginile pentru fiecare legendă și pentru toponimice întrucît în cea mai mare parte a revistei sînt publicate astfel de materiale, pe de o parte, iar pe de altă parte, pentru a nu aglomera inutil aparatul critic.
- ⁴³ *Făt Frumos*, I, 1904, nr. 8—9, p. 113. Revista, de altfel, a fost fondată în cea mai mare parte datorită scriitorului Emil Gîrleanu, care alături de Tudor Pamfile au jucat rolul cel mai important în presa literară bîrlădeană din primul stert al secolului nostru, evident alături de colaboratori și susținători remarcabili.
- ⁴⁴ *Ibidem*, p. 114.
- ⁴⁵ *Ion Creangă*, X, 1917, nr. 1—12, p. 79—80 (Cîntecul lui Ștefan cel Mare).
- ⁴⁶ *Ibidem*.

ÉTIENNE LE GRAND DANS LES REVUES DE BÎRLAD D'APRÈS 1900

Résumé

L'ouvrage „Etienne le Grand dans les revues de Birlad” des premières décennies de notre siècle et, tout spécialement,

d'après 1900é que nou présentrons le compte rendu est destiné à introduie le lecteur dans l'atmosphere culturelle de la ville de Birlad des premières décennies de notre siècle et, tout spécialement, à lui faire connaître le rôle des intellectuels de Birlad dans l'éducation patriotique par l'évocation de la personnalité et de l'époque du grand prince régnant Etienne le Grand dont le nom se rattache à beaucoup de toponymes, légendes et productions littéraires.

Nous nous sommes efforcés et nous esperons avoir, en bonne partie, réussi à montrer que l'amour pour le pays et son peuple, le sentiment de justice de même que les fondations d'Etienne Le Grand dans ce coin de la Moldavie, surtout dans le département de Vaslui, ont contitué la source de nombreux matériels poubliés dans les revues les plus renommées parues à Birlad, concernant l'époque que nous avons en étude.